

Nogle gange knitrede klasselokalet

Må vi se din masteropgave?

Gymnasieforskning skriver også om underviseres masteropgaver. Har du skrevet en interessant opgave, som dine kolleger kan lære af, og som vi må interviewe dig om, så send en mail til redaktionen@gymnasieforskning.dk

Efter mange års fokus på målstyret undervisning er det på tide at vende blikket mod elevens dannelse som menneske. Det mener de to undervisere **Mads Rokkjær Hammer** og **Lise Lundsgaard Christensen**, som i deres masterafhandling har afprøvet skoletænkeren Gert Biestas ideer om, hvordan eleverne kan møde sig selv gennem mødet med kunst i undervisningen.

Af **Sofie Pedersen**

Hvad har I undersøgt?

Lise Lundsgaard Christensen: Vi har været inspireret af skoletænkeren Gert Biesta og hans tanker om, hvad skolen er og skal være. Det er tanker, som ligger godt i forlængelse af den danske tradition for dannelse. Biesta er kritisk over for den målstyrede undervisning, der har domineret i mange år. Han efterlyser et større fokus på elevens personlige udvikling – det han kalder subjektifikation – og han har forskellige didaktiske begreber om, hvordan man kan lade eleven blive til sig selv i mødet med verden. Men han giver ikke selv nogen bud på, hvordan begreberne kan anvendes i undervisningen. Derfor har vi set på, hvordan Biestas tanker kan omsættes til praksis i klasseværelset, og hvordan tankerne passer ind i den danske dannelses tradition.

Hvorfor er det vigtigt at undersøge?

Mads Rokkjær Hammer: De seneste 20 år har målstyringsparadigmer været domine-

rende i skolesystemet med PISA-målinger, OECD-undersøgelser og alt, hvad der ellers hører med. Men hele den tankegang har spillet fallit. Hvis vi skal gøre eleverne i stand til at fungere bedre som hele mennesker i en kompleks verden, så er det på tide, at vi får subjektifikationen mere på banen. Subjektifikation er et svært begreb, men det handler kort sagt om, at den eksistentielle dannelse skal have mere opmærksomhed, og det er der også stærke traditioner for i Danmark med Kierkegaards tænkning, Grundtvig, Kold og hele den skoletradition, som tager udgangspunkt i det levende ord.

Lise Lundsgaard Christensen: Vi skal revitalisere den dannelsesdagsorden, som handler om, hvem eleven kan blive til som menneske, og ikke bare have fokus på, hvem eleven kan blive til i karrieremæssig forstand. Biesta taler egentlig selv imod dannelses traditionen, men det er i den tyske form, hvor det handler meget mere om, hvor mange og hvilke værker man bør læse for at være et dannet menneske. I stedet efterlyser Biesta et fokus på, hvordan eleven kan udvikle sig til et helt menneske, der kan forholde sig til sig selv og sin omverden.

Hvordan har I gennem jeres masterprojekt forsøgt at sætte fokus på elevernes eksistentielle dannelse i undervisningen?

Lise Lundsgaard Christensen: Vi har brugt kunstværker som en æstetisk tilgang til at arbejde med elevernes eksistentielle dannelse. Vi har sigtet efter, at eleverne gennem kunsten skulle have et verdensmøde frem for en gennemgang af vores forståelse af, hvad de bør lære.

Mads Rokkjær Hammer: Derfor har vi forsøgt at skabe et rum, hvor læreren ikke har en privilegeret position, selvom læreren selvfølgelig tilrettelægger og understøtter undervisningen. Hvis vi ikke nedtoner vores privilegerede position, risikerer vi, at eleverne bare overtager vores verdensforståelse.

Lise Lundsgaard Christensen: Det er et paradoks, for som lærere er vi jo i en privilegeret position i forhold til eleverne. Men når det kommer til, hvordan vi møder verden,

så er læreren et menneske, der ligesom eleven er i gang med at finde ud af sig selv og livet. Det handler meget om at fjerne sig fra forståelsen som målsætning og i stedet være i oplevelsen som målsætning. Når eleverne møder verden gennem kunsten, bliver de trænet i at møde kompleksitet og være i kompleksiteten.

Mads Rokkjær Hammer: Det er en vigtig pointe, at vi ikke har lavet undervisningen om for at få den til at passe til de kunstværker, vi kom med. Vores forsøg har netop været

et forsøg på at omsætte Biestas tanker til vores hverdag, uden at det skulle blive for kunstigt og påtaget.

Hvordan arbejdede I konkret med at afprøve kunst i undervisningen?

Lise Lundsgaard Christensen: Vi brugte forsøgene som et pædagogisk laboratorium, hvor vi eksperimenterede og justerede

virkemidlerne, så både typen af kunst og vores fremgangsmåde var forskellig fra gang til gang. Men vi udførte altid forsøgene i begyndelsen af timen. Den ene af os introducerede eleverne til kunstværket og opgaven, mens den anden iagttog, hvad der skete i klassen. Hver gang vi udsatte eleverne for et kunstværk, prøvede vi at motivere, hvorfor værket kunne have værdi for dem, og at sætte værket ind i en kulturhistorisk ramme, som eleverne på forhånd kendte. Derefter fik eleverne forskellige opgaver, som f.eks. kunne være at tænkeskrive deres reaktioner >

på egen hånd eller at tale med sidemanden om kunstværket ud fra en samtalemenu og til slut en opsamling i plenum.

Hvordan virkede jeres forsøg med at inddrage kunst i undervisningen?

Mads Rokkjær Hammer: I det første forsøg skulle eleverne i min historieklasser læse digtet 'Vølvens spådom' og skrive ned, hvad de hver især lagde mærke til, og hvad digtet fik dem til at tænke på. De fik meget tid til opgaven, men den var alt for svær, og vi var for dårlige til at understøtte processen. Som lærere havde vi så travlt med at nedtone vores egen rolle som undervisere, at vi næsten helt forsvandt og overlod eleverne til noget, som ikke var nemt for dem.

Lise Lundsgaard Christensen: Der blev hurtigt meget stille under den øvelse, men det var ikke en koncentreret stilhed og fordybelse. Det var mere forvirring og flakkende øjne hos eleverne, og så begyndte de hurtigt at lave andre ting. Den erfaring gjorde, at vi blev mere opmærksomme på at rammesætte og understøtte elevernes møde med kunstværket. Læreren spiller en stor rolle i at få elevens møde med sig selv gennem mødet med verden til at lykkes.

Da vi i det sidste forsøg udsatte min danskklasser for performancekunstværket 'John danser grøntsag', blev de også meget ordknappe, men det var på en anden måde. Eleverne var forstyrrede og fordybede på samme tid. De syntes, at værket var svært at komme ind i, men de fleste kunne godt være i oplevelsen, selvom de ikke forstod den. De reagerede på forskellig vis med skæve smil, korslagte arme og udbrud som "urealistisk" og "feberdrøm". I det her tilfælde virkede kunstværket mere efter hensigten, fordi forstyrrelsen ikke blev til frustration – vi introducerede eleverne for noget komplekst, og de var fordybede i oplevelsen, selvom de ikke nødvendigvis forstod den.

Mads Rokkjær Hammer: Allerede i andet forsøg på Lises efterskole kom der gode referencer til elevernes egne oplevelser, da de hørte højskolesangen 'Hvad tænker Ingrid

på?' De reflekterede meget over, hvordan musik og tekst bare ikke passede sammen. De var provokerede, og de kom med nogle ret stærke holdninger – "lortesang" og så videre. Det kunstmøde gjorde virkelig noget ved dem, og de var alle sammen meget mere på.

Undervejs blev vi selv mere modige med forsøgene, og de sidste forsøg med Michael Kviums værker og 'John danser grøntsag' var meget givende. Her var eleverne virkelig

Om projektet

'Dannelse til tiden – Gert Biestas begreb subjektifikation og kunstværker i almene skolefag' er et masterspeciale i Didaktik og professionsudvikling fra masteruddannelsen i læreprocesser ved Institut for Kultur og Læring, Aalborg Universitet.

Hvem

→ Masterspecialet er skrevet af Mads Rokkjær Hammer, som er afdelingschef ved HF & VUC FYN Glamsbjerg & Faaborg, og Lise Lundsgaard Christensen, der er lærer på Vardeegns Gymnasieforberedende Efterskole.

Hvordan

→ Mads Rokkjær Hammer og Lise Lundsgaard Christensen har undersøgt, hvordan den hollandske skolefilosof Gert Biestas ideer kan anvendes i undervisningen og ses i forlængelse af den danske dannelses-tradition.

→ Gennem fire forsøg i en HF-historieklasser og en danskklasser på efterskolen forsøgte de to undervisere at understøtte elevernes subjektifikation – deres eksistentielle dannelse – ved at lade dem møde forskellige kunstværker uden at have en defineret målsætning med mødet.

→ Eleverne blev præsenteret for følgende kunstværker: Digtet 'Vølvens spådom', højskolesangen 'Hvad tænker Ingrid på?' af Mads Eslund og Tue West, billeder af Michael Kvium fra udstillingen 'Circus Europa' samt Jens Blendstrups kunstperformance 'John danser grøntsag'.

"Når man underviser, er man ikke i tvivl om, hvornår man rammer de øjeblikke, hvor klasseværelset knitrer – der hvor tiden står stille – og har fat i følelser og selvforglemmelse hos eleverne."

Lise Lundsgaard Christensen

deltagende og koncentrerede om oplevelsen.

Hvordan har I undersøgt effekten af jeres forsøg med kunst i undervisningen?

Lise Lundsgaard Christensen: Vi har ikke undersøgt effekten på eleverne, og det var heller ikke vores ærinde. I stedet har vi undersøgt, hvordan didaktikeren kan bruge kunst i undervisningen som et verdensmøde, der skal virke på elevernes eksistens og dannelse. Derfor ville vi ikke måle på, om eleverne er blevet mere eller mindre dannede efter vores forsøg, for vores projekt trækker i en anden retning end målstyring og effektmåling. Vi var optagede af, hvordan man ved hjælp af forskellige kunstformer kan skabe et læringsrum, der ikke havde kvalificeringen som mål. Det kan godt lyde lidt højtsvævende, men når man underviser, er man ikke i tvivl om, hvornår man rammer de øjeblikke, hvor klasseværelset knitrer – der hvor tiden står stille – og har fat i følelser og selvforglemmelse hos eleverne. Dét opstod, når vores forsøg lykkedes.

Hvordan påvirkede det jer selv at lave forsøgene?

Mads Rokkjær Hammer: Vi er skoledet i at tænke målstyring, fordi vi er underlagt forskellige bekendtgørelser: Vi har noget, vi skal nå. Men sådan et verdensmøde tager tid, og i sagens natur kan man ikke måle, hvornår klasseværelset knitrer, og man kan heller ikke tage eleverne til eksamen i, at det knitrer. Så vores forsøg taler lidt imod hele den målstyring, som vi selv som undervisere er underlagt. Her skal tingene gå hurtigt, og jeg skal være færdig med mit demokratiforløb til en bestemt dato, for der skal jeg i gang med det næste forløb. Så indtil jeg så virkningen af forsøgene, var jeg lidt skeptisk – især efter det første mislykkede forsøg, hvor jeg tænkte: "Det her bliver noget møg!". Men vi så meget klart potentialet i de andre forsøg og alt det frugtbare, som udspillede sig blandt eleverne, da vi lavede dem. Vi kan bare ikke styre det, og vi kan ikke måle på det.

Lise Lundsgaard Christensen: Man skal være parat til et kontroltab ved at træde ind i et rum, hvor man netop er åben for at se, hvad eleverne bringer til bordet. Man skal være klar til at stå mere nøgen i klasseværelset, og det kræver noget andet af underviseren at arbejde på den her måde. Det kræver noget ekvilibrisme, og at man kan fange det, der opstår. Man risikerer også at mislykkes, og det er i høj grad sig selv, man har på spil. Det skal man kunne tåle.

Hvad fandt I ud af gennem jeres forsøg?

Lise Lundsgaard Christensen: Vi kom frem til, at man sagtens kan bruge kunst til at vende eleverne mod verden og få fokus på deres eksistentielle dannelse – også i andre fag end dansk. Det giver rigtig god mening at tænke mødet med verden ind som det første i undervisningen. Vi har gjort det gennem kunstværker, men det kunne også fungere på andre måder. Hovedsagen er, at man lader mødet med verden finde sted først, før man går i gang med at tilrettelægge og systematisere.

Hvad kan andre undervisere få ud af jeres arbejde?

Lise Lundsgaard Christensen: De kan bruge vores arbejde som et blik ind i, hvordan man kan overføre Biestas tanker til egen praksis. Vi håber, at andre vil se vores forsøg som inspiration og ikke en færdig opskrift. Det her er vores tilgang, men det er ikke et programskrift. Der er mange

Eleven som subjekt eller objekt for læring

Ifølge Gert Biesta har skolen tre funktionsområder:

1. **Kvalifikation** – at give eleven brugbar viden, kompetencer og færdigheder.
2. **Socialisering** – at gøre eleven i stand til at kunne indgå vellykket i sociale relationer og i samfundet.
3. **Subjektifikation** – at gøre eleven til et helt menneske ved at fokusere på elevens eksistentielle dannelse og udvikling til at blive sig selv i stedet for at blive til noget.

Biesta kritiserer skolen for at prioritere kvalificering og socialisering af eleven på bekostning af elevernes dannelse som menneske. Det vil sige, at skolen primært ser eleven som et objekt, der skal absorbere læring og tilpasse sig samfundets normer, frem for at se eleven som et subjekt, der skal danne sig selv i dialog med sin omverden. I stedet mener Biesta, at man skal vende rækkefølgen om, så undervisningen i højere grad prioriterer elevens eksistentielle dannelse. Lykkes det, vil elevens egne følelser, motivation og holdninger komme mere i spil, og så vil socialiseringen og læringen komme mere naturligt.

variationsmuligheder, fordi Biesta netop ikke leverer et didaktisk system, men nogle filosofiske tanker om undervisning. Og hvis man folder Biestas tanker ud som en paraply

over sin undervisning, kan der ske noget spændende.

Mads Rokkjær Hammer: I en presset gymnasiehverdag, hvor lærerne skal løbe hurtigere og hurtigere, er det måske særligt vigtigt at betone friheden til at lege med undervisningen og ikke lade sig stække af de begrænsninger, der kan ligge i lærerplanerne.

Har I nogle gode råd til andre, der kunne have lyst til at afprøve Biestas tanker om verdensvendt uddannelse i deres egen undervisning?

Lise Lundsgaard Christensen: Det er en vigtig pointe, at man ikke behøver ændre alt på én gang, men kan starte ét sted. Det kan være at inddrage kunstværker i sin undervisning, som vi gjorde, men det kan også være alle mulige andre metoder til at lade eleverne få en verdensvendt oplevelse, der ikke har forståelsen som formål.

Mads Rokkjær Hammer: Man skal ikke være bange for at starte i det små. Det med at nivellere magtperspektivet i klasselokalet kunne også være en vej frem. Prøv at lade være med at stå oppe bag katederet og undervise. Se, hvad der sker, hvis du sætter dig på en stol nede blandt eleverne i klassen. Prøv bare at gøre et eller andet, så vil du se, at det kan få en kæmpe betydning. Men det kræver, at man spørger eleverne: "Hvordan var det, at jeg sad nede sammen med jer?" Så får man nogle meget interessante evalueringer. Eleverne ser og mærker forandringen. ●

Læs mere på Gymnasieforskning.dk

- Who Knows?: Gert Biesta
- Hvilken rolle spiller kunst og kunstneriske processer i gymnasiet?: Anne Mette W. Nielsen